

INSTITUTE OF HISTORY OF UKRAINE
OF THE NATIONAL ACADEMY
OF SCIENCES OF UKRAINE

THE STATE INSTITUTION «INSTITUTE
OF WORLD HISTORY OF THE NATIONAL
ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE»

ACADEMIA TERRA HISTORIAE

Studies in Honor of
Valerii Smolii

Book 1
SPACES OF HISTORY

Kyiv 2020

ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК
УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ
ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ
АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ»

ACADEMIA TERRA HISTORIAE

Студії на пошану
Валерія Смолія

Книга перша
ПРОСТОРИ ІСТОРІЇ

Київ – 2020

УДК 94(477)(082)

A38

*Затверджено до друку вченими радами
Інституту історії України НАН України
(протокол № 8 від 31 жовтня 2019 р.)
та Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України»
(протокол № 8 від 26 листопада 2019 р.)*

Упорядники:

Світлана БЛАЩУК, Геннадій БОРЯК, Віктор ГОРОБЕЦЬ,
Андрій КУДРЯЧЕНКО, Валентина МАТЯХ, Василь ТКАЧЕНКО,
Вікторія СОЛОШЕНКО, Олексій ЯСЬ

Відповідальний редактор

Геннадій БОРЯК

Редактор

Валентина МАТЯХ

Academia. Terra Historiae. Студії на пошану Валерія Смолія :
A38 У 2-х кн. / відповід. ред. Боряк Геннадій ; упоряд. Блащук Світлана,
Боряк Геннадій, Горобець Віктор, Кудряченко Андрій, Матях Вален-
тина, Ткаченко Василь, Солошенко Вікторія, Ясь Олексій. Київ : Ін-т
історії України Національної академії наук України, ДУ «Інститут
всесвітньої історії Національної академії наук України», 2020. Кн. 1 :
Простори історії. 672 с.

ISBN 978-966-136-707-3

ISBN 978-966-136-708-0

У першій книзі ювілейного видання публікуються статті, присвячені
розмаїтим фаховим проблемам, сферам і площинам студювання історії
України. Статті згруповано за проблемно-тематичними рубриками – «Циві-
лізація. Ідентичність. Регіоналістика», «Світ соціального: структури, ієрар-
хії, спільноти», «Personalia», «Екстремальний хронотоп ХХ століття».

Для науковців, викладачів, студентів, усіх, хто вивчає історію України.

УДК 94(477)(082)

ISBN 978-966-136-707-3
ISBN 978-966-136-708-0

© Автори статей, 2020
© Інститут історії України Національної
академії наук України, 2020
© Державна установа «Інститут всесвітньої
історії Національної академії наук
України», 2020

PERSONALIA

Мирон КАПРАЛЬ

ДАНИЛО ДАЖБОГОВИЧ
ЗАДЕРЕВЕЦЬКИЙ –
ЗАСНОВНИК РОДУ ДАНИЛОВИЧІВ

Відомий польський геральдист Бартош Папроцький у своїй праці «Герби польського лицарства» (1584) пустив у світ багато генеалогічних легенд. Одна з них стосувалася початку шляхетського роду Даниловичів¹, котрі у той час набували все більшої ваги в середовищі шляхти Руського воєводства². Їхній рід причислявся до відомої шляхетської родини герба Драго-Сасів, коріння якої вказувало на т. зв. волоське походження³. Але амбітні Даниловичі у XVI ст. воліли отримати «престижніших» предків-родоначальників, які б допомогли їм сягнути вищих щаблів політичної кар'єри та соціальної ієрархії у шляхетському соціумі⁴.

Генеалогічна легенда, зафіксована Папроцьким, пов'язувала Даниловичів із королем Данилом Романовичем – найпотужнішим володарем Галицько-Волинської держави XIII ст. Водночас частково переформатовувалося їхнє волоське походження, оскільки замість Саса родоначальником оголошувався угорський комес Гуйд (*comes Huid*), що нібито прибув на Русь у 1236 р. на чолі військового

¹ Про рід Даниловичів див.: Целуйко О. Рід Даниловичів у кінці XVI – на початку XVIII ст.: історико-генеалогічне дослідження: Дис. ... канд іст. наук. Львів, 2003. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Tseluiko_Oleksandr/Rid_Danylovychiv_u_kintsi_XVI_na_pochatku_XVIII_st/ (Доступ: 28 червня 2019 р.).

² *Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego przez Bartosza Paprockiego zebrane i wydane r. p. 1584. Kraków, 1858. S. 695.*

³ Про «волоську» колонізацію Карпат в епоху середньовіччя існує значна література науковців Центрально-Східної Європи. Див. основні позиції: *Kadlec K.J. Valaši a valašské právo v zemích slovanských a uherských. Praha, 1916*; *Wyrostek L. Ród Dragów-Sasów na Węgrzech i Rusi Halickiej. Kraków, 1932*; *Гошко Ю. Звичаєве право населення українських Карпат та Прикарпаття XIV–XIX ст. Львів, 1999*; *Jawor G. Osady prawa włoskiego i ich mieszkańcy na Rusi Czerwonej w różnym średniowieczu. Lublin, 2000*; *Інкін В. Сільське суспільство Галицького Прикарпаття у XVI–XVIII століттях: історичні нариси. Львів, 2004.*

⁴ Юрій Зазуляк пише про цікавий приклад створення генеалогічної легенди для свого роду львівським католицьким архієпископом Яном-Анджеєм Порохницьким на початку XVII ст.: *Зазуляк Ю. До історії генеалогічної свідомості перемишльського руського можновладства у XV–XVI століттях // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2006–2007. Вип. 15. С. 125–133.*

загону. Подаючи цю звістку, Папроцький покликається на хроніста Альберта (Войцеха) Стрепа, праця якого була відома тільки йому. Інші геральдисти, пишучи про герб Сасів, мали єдине джерело інформації, покликалися на Папроцького, згадуючи при цьому Стрепу⁵. У цьому фрагменті йдеться, що по прибутті на Русь комес Гуйд брав участь у військовому поході на Мазовію разом з русами та литовцями. «Ео autem tempore [1236] comes Huyd cum non contemnendo exercitu venit ad ducem Leonem, Mazoviam omnem, duce orbam cum Russis et Lituaniis populabundi peragraverunt / А в той час [1236] комес Гуйд з немалим військом прибув до князя Лева⁶, (вони) пройшли всю Мазовію, позбавлену князя, спустошуючи разом з русами та литовцями»⁷. Але ані руські літописи, ані тогочасні польські або угорські джерела⁸ не знають про Гуйда та його імовірно прибуття на Русь у першій половині XIII ст. У Мазовії не відбулася зміна князів у тих роках, оскільки мазовецький князь Конрад залишався при владі до своєї смерті у 1247 р. «Князювання» Лева Даниловича у 1236 р. входить у пряму суперечність з історичними фактами, адже у той час він ще був дитиною⁹. Володарем, що приймав ключові рішення, був Данило Романович разом із братом Васильком Романовичем¹⁰.

За військові заслуги Данило Романович нібито дозволив Гуйду одружитися із своєю родичкою та тримав до хреста (тобто був хресним батьком) їхнього первістка, що отримав ім'я Данило та став родоначальником Даниловичів¹¹. Таке непряме походження від династії Романовичів сприйняли й інші репрезентанти роду Драго-Сасів, поширюючи легенду на всіх його представників, протопласти яких могли бути вояками у військовому відділі Гуйда та залишились на Русі. При

⁵ Про цього хроніста збереглося обмаль вісток, тому його існування є під сумнівом. Див.: *Okolski S. Orbis Polonus. Cracoviae, 1641. Vol. 3. S. 195; Niesecki K. Herbarz Polski. Lipsk, 1839. T. 3. S. 502; Daniłowicz I. Skarbiec diplomatów papezkich, cesarskich, krolewskich, książęcych. Wilno, 1860. Vol. 1. S. 62.* У міжвоєнний період Л. Виростек намагався доказати реальність особи Войцеха Стрепи, що міг написати свою «хроніку» у першій половині XVI ст., але його докази виявились непереконливими та мало обґрунтованими (*Wyrostek L. Ród Dragów-Sasów... S. 113–115*).

⁶ Через пів століття Шимон Окольський поправляє у цьому місці Папроцького: «князя Данила» (*Okolski S. Orbis Polonus. S. 195, 198*).

⁷ *Paprocki B. Herby rycerstwa... S. 695.*

⁸ Детальний огляд угорських джерел на тему русько-угорських відносин зроблено у монографії: *Волощук М. «Русь» в Угорському королівстві (XI – друга половина XIV ст.): суспільно-політична роль, майнові стосунки, міграції.* Івано-Франківськ, 2014.

⁹ Князь Лев народився бл. 1225 р., тому на одинадцятий рік свого життя ще не міг очолювати державу. Біографічний нарис про нього див.: *Войтович Л. Князь Лев Данилович.* Львів, 2012; *Його ж. Лев Данилович, князь галицько-волинський (бл. 1225 – бл. 1301).* Львів, 2014.

¹⁰ Останні монографічні дослідження про Данила Романовича див.: *Котляр М.Ф. Данило Галицький.* К., 2001; *Dąbrowski D. Król Rusi Daniel: biografia polityczna (ok. 1201–1264).* Kraków, 2012; *Александрович В., Войтович Л. Король Данило Романович.* Львів, 2013.

¹¹ *Paprocki B. Herby rycerstwa... S. 696; Okolski S. Orbis Polonus. S. 195.*

цьому реальний історичний персонаж Сас, володар молдавського трону в 1353/1354–1357/1364 рр., як протопласт галицьких Сасів відходив на другий план.

У XVI–XVII ст. легенда обростає подробицями, що додатково засвідчує її акцептація Даниловичами, котрі у той час сягнули найвищих посад у соціальній ієрархії Речі Посполитої¹². Нещодавно з'явилась гіпотеза про імовірне одруження Гуйда з вдовою Шварна Даниловича¹³, що нібито могло статися після смерті князя у 1269 р. Але у цих легендарних подіях надто багато хронологічних та фактичних неточностей. Сучасні дослідники-генеалози не мають жодної певної інформації про невідому на ім'я литовську княжну, дочку Войшелка, котра вийшла заміж за Шварна Даниловича¹⁴.

Таким чином, легенда про королівське посвячення роду Даниловичів розбивається при ближчому критичному джерелознавчому розгляді. Вже на початку XX ст. історики приходять до думки про іншого засновника роду, котрий мав таке ж ім'я, як і Данило Романович, але жив на півтора століття пізніше. Мова йде про Данила Дажбоговича Задеревецького.

Перша згадка про шляхтича Данила Дажбоговича датується 8 жовтня 1371 р.¹⁵ Під час свого регенства у 1370–1375 рр. як польської королеви Єлизавета польська¹⁶ видала єдину грамоту для руських земель саме на користь

¹² Миколай Данилович, великий коронний підскарбій (* са 1558 – † 1624), Ян Миколай Данилович, та ж посада (* 1600 – † 1650), Петро, коронний крайчий († 1645), Ян Данилович, руський воевода (* 1570 – † 1628). (Див.: *Целуйко О.* Рід Даниловичів... С. 217–220 (додатки А, Б, В).

¹³ *Терлецький М.* Контури роду Драго-Сасів. – Львів, 2005. – С. 54–55; *Його ж.* Становлення роду Драго-Сасів. Львів, 2015. С. 10. Автор додатково уточнює, що комес Гуйд прибув із Мarmorошу та прийшов на допомогу Данилу Романовичу у «битві» з хрестоносцями під Дорогичином 1238 р. Але джерела цих повідомлень залишаються невідомими. До того ж слід додати, що «битви» з хрестоносцями під Дорогичином у 1238 р. не було, а для походу проти ятвягів Данило Романович угорської допомоги не потребував (*Масан О.М.* Добжинський орден: до історії дорогичинського інциденту 1237 р. // Питання стародавньої історії, археології й етнографії. Чернівці, 1996. Вип. 1. С. 41–52; Вип. 2. Чернівці, 1996. С. 52–62; *Войтович Л.* Галич у політичному житті Європи XI–XIV століть. Львів, 2017. С. 413–414).

¹⁴ *Dąbrowski D.* Rodowód Romanowiczów, książąt halicko-wołyńskich. Poznań; Wrocław, 2002. S. 172–173; *Idem.* Król Rusi Daniel: biografia polityczna (ok. 1201–1264). Kraków, 2012. S. 377.

¹⁵ Генеалози модерного періоду саме з нього починають відлік родини Даниловичів. Див.: *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej / Oprac. S. Uruski, przy współudziale A. Kosińskiego, A. Włodarskiego.* Warszawa, 1906. Т. 3. S. 65; *Boniecki A.* Herbarz Polski. Warszawa, 1901. Т. 4. S. 86.

¹⁶ Єлизавета польська (Локетковна) (1305–1380) була дочкою польського короля Локетка, сестрою польського короля Казимира III та матір'ю угорського короля Людовіка. Див.: *Dąbrowski J.* Elżbieta Łokietkówna 1305–1380. Kraków, 2007.

Дажбоговича¹⁷. У ній Данило згадується як вірний слуга її чоловіка, короля Людовика Угорського, так і її особисто. Суперечка виникла у Данила з сусідами, що володіли двором у Чолганах (*curia Czolhaniensis*) та іншими селами. Королева Єлизавета після звіту її посланника Януша Дерщика, котрий з'ясував ситуацію на місці, присудила Данилові село Задеревач, три монастирі: Семенців, Дирина та Григорів¹⁸ та дворище Лисовичі. Всі маєтки знаходились вздовж річки Сукіль, в напрямі до кордонів болехівських дібр (див. карту). Сусідніми селами до наданих Данилу Дажбоговичу земель виявилися Дідушичі та Чолгані, а також неіснуючі сьогодні Терентьова та Грилів (*Chrylow*). Королева-регентша зробила надання не на феодалному, а на діничному праві, з беззастережним успадкуванням його нащадками без обов'язкової військової служби.

У цьому документі 1371 р. не фігурує прикметникова форма прізвища Задеревецький, взята Дажбоговичем від головного села його маєтностей. Вже у наступних документах Данило постає частіше в новій формі прізвища – як Задеревецький. В одному з документів Данило згадується у подвійній формі: «Задеревецький і Рожнятовський»¹⁹. Зацікавлення викликає його родова назва «Дажбогович», надалі виринаючи в окремих джерелах зі згадками про Данила. Ця форма не викликає сумнів у руському походженні, нагадуючи виразно подібні прізвища галицьких бояр княжого часу: Кормильчичі, Чагровичі, Милобоговичі тощо. Деякі представники цих родів за феодалним правом після вигасання династії Рюриковичів на галицько-волинському троні вибрали за сюзеренів литовського князя, угорського або польського короля. Один з них, Димитр з Гораю, навіть сягнув високих щаблів двірської кар'єри, ставши великим коронним підскарбієм за панування Казимира III (1364–1370), а пізніше став великим коронним маршалком (1377–1391), впливаючи на політику всього королівства²⁰.

¹⁷ Kodeks dyplomatyczny Małopolski. Kraków 1887. T. 3. S. 254–255. У титулатурі фігурує «королева Угорщини, Польщі та Руси».

¹⁸ Ці чернечі обійстя відсутні у реєстрі монастирів середньовічного періоду Галичини, складеному І. Крип'якевичем (Див.: Крип'якевич І. Середньовічні монастирі Галичини: спроба каталогу // Записки чина св. Василя Великого. Жовква, 1927. Рік 3: 1926. Т. 2. С. 70–104). «Дирину» дослідники пов'язують з селом Гериня Болехівського району (*Fijałek J. Tarłowie, znamenitego rodu początki i świetność // Przegląd Historyczny. Warszawa, 1910. Z. 1. S. 171*). Це село близько межує з Гошовом, де знаходиться відомий монастир Преображення Господнього оо. василян. Імовірно, ці два монастирі пов'язані спільною історією.

¹⁹ Пана І. «Жидачівські грамоти» князя Федора Любартовича: проблема автентичності // Княжа доба: історія і культура. Львів, 2012. Вип. 6. С. 301. В. Михайловський вживає хибно ще одну прізвищну форму «Задраникович», але вона не зустрічається в жодному документі (Див.: Михайловський В. Історія одного розмежування біля Крилоса в 1412 році // Вісник Львівського університету. Серія історична. Львів, 2010. Вип. 45. С. 524–526).

²⁰ Див.: *Mysliński K. Dzieje kariery politycznej w średniowiecznej Polsce. Dymitr z Goraja 1340–1400. Lublin, 1981; Sikora F. Krąg rodzinny i dworski Dymitra z Goraja i jego rola na Rusi // Genealogia – kręgi zawodowe i grupy interesu w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym. Toruń, 1989. S. 55–89.*

Очевидно, що подібний шлях служби феодальному сюзерену обрав Данило Дажбогович, а перед ним, найімовірніше, і його батько. Данило походив із знатної руської родини, що шукала посвоячення з рівними собі родами, не тільки місцевого походження. У 1375 р. згадується про нього як зятя Балька (*Балиця, Balc*)²¹. З цього періоду відома тільки одна людина з таким іменем – син молдавського господаря Саса, що короткий час у 1358 р. сам займав цей трон, а після усунення від влади перебував під протекторатом угорського короля, перебрався на Марморош та закрив можновладну родину²². Невідома на ім'я дочка Балька вийшла заміж за Данила Дажбоговича.

Споріднення Дажбоговича із родиною волоського походження не означало, що він сам був волохом, як про це згадують окремі дослідники²³. До такого висновку вони прийшли на підставі хибного археографічного опрацювання видавцями «Aktów grodzkich i ziemskich» однієї з грамот, де у реєстрі свідків помилково об'єднали дві особи: Данила Задеревецького та «Волоска Мілевковича»²⁴. Уважний перегляд актової книги, звідки була взята об'єкта документа, дає змогу зробити висновок, що в останньому випадку йшлося про Данила Задеревецького та окремо про Волчка, званого Мілевковчем Немирею (*Wolczko dictus Milewkowic Niemira*)²⁵. Шлюб з представницею волоської родини, близькість з володіннями шляхтичів, вихідців з угорських (волоських) земель, врешті, належність до герба Драго-Сасів – усе це поєднувало Данила Задеревецького з цією «волоською» спільнотою. Втім, жодне з його володінь не мало статусу села, заснованого на волоському праві²⁶. Сучасний геральдист та генеалог Олег Однороженко влучно

²¹ Див.: *Wyrostek L. Ród Dragów-Sasów na Węgrzech i Rusi Halickiej. Kraków, 1932. S. 78.*

²² *Чучко М. «...Отколе начася Молдовскаа земля»: проблема виникнення середньовічної Молдавської держави в світлі літописної традиції та історичних документів // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології: 36. наук. праць. Вишніця, 2016. Т. 1 (41). С. 151–168. Генеалогію Балька та його роду див.: URL: <http://genealogy.euweb.cz/hung/dragfi.html> (Доступ: 28 червня 2019 р.).*

²³ *Wyrostek L. Ród Dragów-Sasów... S. 79; Trajdos T. Kościół katolicki na ziemiach ruskich Korony i Litwy za panowania Władysława Jagiełły (1386–1434). Wrocław; Warszawa; Kraków etc., 1983. Т. 1. S. 278–279; Михайловський В. Історія одного розмежування біля Крилоса в 1412 році... С. 526; Szyszka J. Formowanie i organizacja dóbr monarszych w ziemi lwowskiej od połowy XIV do początku XVI wieku. Kraków, 2016. S. 89, 101, 129–130.*

²⁴ *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej polskiej z Archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie. Lwów, 1870. Т. 2. S. 65. Польський історик Ян Фіялек на початку ХХ ст. висловив сумнів правильності відчитання у такому патронімічному придомку Данила Задеревецького, вважаючи Волоска (Волчка) Мілевковича іншою особою (Див.: *Fijalek J. Tarłowie... S. 173*). Але більшість істориків (Л. Виростек, Т. Трайдос, В. Михайловський, Я. Шишка та ін.), що писали про Задеревецького, не помітили його генеалогічної праці та приписали йому волоське походження.*

²⁵ Центральний державний історичний архів України, м. Львів, ф. 9, оп. 1, спр. 327, с. 326–327.

²⁶ Див. перелік сіл на волоському праві у: *Jawor G. Osady prawa wołoskiego i ich mieszkańcy na Rusi Czerwonej w późnym średniowieczu. Lublin, 2004.*

пише: «спорадичне використання волоських імен на тлі домінування руських імен в певному роді не може бути аргументом на користь волоського походження роду»²⁷. Насправді етнічне самовизначення у середньовіччі ще не відіграло тієї помітної ролі, як у модерні часи і навіть у XV–XVI ст.

На одному з королівських документів, датованих 19 жовтня 1404 р.²⁸, Дажбогевич привісив печатку, яку опублікував О. Однороженко²⁹. Геральдична емблема зображала перекреслену стрілу, звернену вгору, що стоїть на П-подібній основі. Вона тільки віддалено нагадувала класичний герб Сасів: півмісяць, що лежить, з двома зірками по краях півмісяця та стрілою, зверненою вгору. Герб Данила Дажбогевича цілком може мати руське походження княжих часів.

Почавши військову службу в угорського короля Людовіка та його матері Єлизавети, Данило Дажбогевич стає на службу до князя Володислава Опольського, коли той переймає управління краєм у 1372 р. і аж до його усунення з руських володінь у 1378 р.³⁰ У 1375 р. він отримує з рук володаря нові земельні надання та підтвердження попередніх у Жидачівській (Зудечівській) волості. Ця кирилична грамота, відома на початку ХХ ст. Янові Фіялку, дійшла до нас в оригіналі та опублікована з помилками Людвіком Виростком у латинській транслітерації³¹ (див. додаток № 1).

Князь Володислав Опольський підтверджує у власності Данила Задеревецького його попереднє володіння Задеревач з трьома відомими монастирями, а також дворищами Лисовичі, Мушичі, Запереставча*. До цих маєтків, у більшості відомих за згаданим привілеєм 1371 р. королеви Єлизавети, Опольський додав ще шість сіл: Рожнятів, Сяхів (суч. Сихів Стрийського р-ну Львівської області), Ляховичі, Любша, Вербичі**, а також окреме дворище з назвою Сільце*** (див. карту).

Важливо, що як і всі інші надання князя Владислава Опольського для руських земель, воно мало т. зв. феодалний характер службового володіння. Власник міг ним розпоряджатися, як хотів, продаючи, заставляючи чи передаючи у спадок нащадкам, але він зобов'язувався з цих маєтків відбувати військову повинність.

²⁷ Однороженко О. Родова геральдика Руського королівства та руських земель Корони Польської XIV–XV ст. Харків, 2009. С. 74.

²⁸ Kodeks dyplomatyczny Małopolski. Kraków, 1905. Т. 4. С. 93.

²⁹ Однороженко О. Родова геральдика Руського королівства... С. 29.

³⁰ Sperka J. Władysław książę opolski, wieluński, kujawski, dobrzyński, pan Rusi, palatyn Węgier i namiestnik Polski (1326/1330 – 8 lub 18 maja 1401). Kraków, 2012; *Idem*. Otoczenie Władysława Opolczyka w latach 1370–1401. Studium o elicie władzy w relacjach z monarchą. Katowice, 2006. В обох монографіях Данило Дажбогевич помилково вказаний як «Dadžbokowicz».

³¹ Wyrostek L. Ród Dragów-Sasów... С. 78.

* Два останні тепер не існують.

** Назву одного села не можна відчитати через фізичне знищення тексту.

*** Тепер не існує.

Данило Дажбогович у цьому випадку служив володарю краю трьома стрільцями з наданих йому володінь.

Після зміни володарів галицьких земель та утвердження короля Владислав Ягайла на польському троні Дажбогович знову успішно проходить владні перетурбації, зберігаючи за собою давні володіння. А 29 червня 1394 р. Владислав Ягайло зробив йому нове широке земельне надання, внаслідок чого вірний його слуга та воїн отримав на тому ж феодальному праві ще вісім маєтностей у Галицькій та Жидачівській волостях-повітах³². Більшість наданих сіл припали на Галицьку волость: Чагрово (суч. Чагрів Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл.), Загвоздний (суч. Загвіздя Тисменецького р-ну Івано-Франківської обл.) з монастирем³³, Джурів (суч. Журів Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл.) з трьома близькими присілками – Колоколин, Михалев (суч. Підмихайлівці Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл.) та Черемхово. Інші надання знаходились у Жидачівській волості: Пилипова Руда (суч. Руда Жидачівського р-ну Львівської обл.), Туличне дворище* (див. карту). Крім цього, король дозволив Данилу обміняти його два приватні володіння на два королівські села: Крупсько на Волковичі³⁴ і Сяхів (Сихів) на Княжолуку (тепер село Долинського р-ну Івано-Франківської обл.). З наданих маєтностей Данило Задеревецький мав служити двома вершниками зі списами («копіями») та десятьма стрільцями.

Село Крупсько не згадується при попередніх наданнях Дажбоговичу у 1371 та 1375 рр. Але шляхтич володів ще одним способом збільшити свої земельні надання, крім ласки сюзерена, – через купівлю. На підставі одного з документів 1411 р. довідуємось, що Данило також купив або отримав надання на ще два села у Жидачівській землі: Жирава та Ловчиці³⁵, поряд з селом Руда, що в майбутньому за його сина Дмитра стало центром шляхетського ключа. Найпівденнішим поселенням, що увійшло у маєтковий комплекс Задеревецького на початку XV ст., стало село Мізунь у Долинському старостві³⁶. З огляду на такі щедрі надання дослідники приписують нащадку галицьких бояр можновладний («панський») статус, що виокремив родину Задеревецького із загалу руського шляхетства³⁷.

³² Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie. Lwów, 1887. T. 1: 1366–1506. S. 17.

³³ У каталозі Крип'якевича перша згадка про цей монастир датується тільки 1458 р.: Крип'якевич І. Середньовічні монастирі Галичини... С. 72, 97.

* Тепер не існує.

³⁴ Село з такою назвою невідоме в інших тогочасних та пізніших джерелах. Дослідники припускають, що це може бути Волцнів (суч. Заріччя Жидачівського р-ну Львівської обл.) (Див.: Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie. T. 1. S. 194; Fijałek J. Tarłowie... S. 176).

³⁵ Szyszka J. Formowanie i organizacja dóbr monarszych w ziemi lwowskiej... S. 121–122.

³⁶ *Idem.* – S. 319–320. Королівське надання на половину села Дажбоговичу датується 1409 р., однак впродовж століття село знову вернулося до королівських дібр.

³⁷ Однороженко О. Родова геральдика Руського королівства... С. 78.

Два видатні історики середньовічної історії України та Польщі Михайло Грушевський та Антоній Прохаска видали майже одночасно наприкінці ХІХ ст. унікальний лист-грамоту Данила Задеревецького, датований 1473 р.³⁸ У ній він надав шляхетному Шандрови дворище «в сторону річки Сукіль», недалеко від Задеревача, з умовою військової служби трьома стрільцями. Прохаска вважав цей документ яскравим прикладом феодального права західного типу, за яким васал вищого рангу міг наймати меншого васала для виконання перед сюзереном своїх обов'язків. При цьому він ввів у науковий обіг новий термін «rodmaństwo», означаючи ним подвійний службовий обов'язок³⁹.

Обидва дослідники у своїх публікаціях не звернули увагу на хибну дату виставлення грамоти – 1473 р., Данило Задеревецький у той час уже не жив. Не рятують ситуацію і свідки. Грушевський безпідставно вважав, що Татомир Балицький виступає в актах ще у 1453 р., насправді остання згадка про нього в джерелах датується 1420-ми роками⁴⁰. Інші свідки (Івашко з Голешова, Марко з Ляховець та ватаман ляховецький Самодержа) не згадуються в інших документах. Посада сільського виборного голови – атамана (ватамана) – була характерна для сіл руського, а не волоського права. Цей момент може додатково засвідчити руське походження Данила Дажбоговича, принаймні у шляхетському середовищі, що виготовило цей фальсифікат та внесло його у книги Галицького гродського суду аж у 1742 р., з неможливою датою виставлення⁴¹.

Данило Задеревецький, найправдоподібніше, брав участь у Грюнвальдській битві 1410 р. – військовій події, що на століття визначила політичний розвиток Центрально-Східної Європи. Вояк з іменем Данило («Danila de Russia») виступає в описі битви у «Історії Польщі» Яна Длугоша⁴². Іншого історичного діяча з тим іменем, крім Дажбоговича, у той час при королі Ягайлові не було.

Не проминув службу Данило Дажбогович у литовських князів-тенутаріїв Жидачівської волості-князівства. Але це вже були не військові, а адміністративні

³⁸ Prochaska A. Lenna i maństwa na Rusi i Podolu. Kraków, 1901. S. 30; Грушевський М. Запись руська 1473 р. // Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. Львів, 1895. Т. 5. С. 2–3 (передрук з коментарем Петра Кулаковського в: Грушевський М. Твори у 50 т. Львів, 2003. Т. 5. С. 66–67).

³⁹ Prochaska A. Lenna i maństwa... S. 21.

⁴⁰ Пана І. «Жидачівські грамоти» князя Федора Любартовича... С. 299. М. Грушевський процитував документ зі згадкою про сина Балицького – Юрія Татомировича (Грушевський М. Запись руська... С. 2).

⁴¹ У монографії В. Інкіна на двох послідовних сторінках згадується Данило Дажбогович у двох різних історичних контекстах – у 1394 та 1473 рр. – без будь-яких пояснень та застережень щодо хронології (Інкін В. Сільське суспільство Галицького Прикарпаття... С. 364–365, примітки 359, 379). Але як реальна історична особа Дажбогович не міг прожити більше 100 років.

⁴² Johannis Dlugossii seu Longini Canonici Cracoviensis Historiae Polonicae libri XII / Ed. A. Przeździecki. Cracoviae, 1877. Т. 4. S. 50.

обов'язки. На початку XV ст. він згадується як галицький староста, коли від імені князя Свидригайла Ольгердовича, однак за наказом короля Ягайла виконував окремі доручення⁴³. Віталій Михайловський вважає, що галицьким старостою Задеревецький, найімовірніше, міг бути «в період між 11 березня і 24 серпня 1401 р.»⁴⁴. Також імовірна інша дата – 1403–1405 рр., коли Свидригайло володів Жидачівською землею⁴⁵. Задеревецький міг тоді стати жидачівським й одночасно галицьким старостою, як це часто практикувалося у ті часи: «староста львівський та галицький», «староста галицький та снютинський» тощо.

Уже на схилі свого життя, у 1420-х роках, Данило фігурує жидачівським старостою. У 1424 р. він за обов'язками свого уряду засвідчує заповіт власника Голиня Лева Голинського, зроблений на користь його дружини Катерини та інших родичів (див. додаток № 2)⁴⁶. Цей тестамент став останнім відомим джерелом, де Данило Дажбогович Задеревецький згадується прижиттєво.

У відомих історичних джерелах фігурує син Данила – Дмитро, котрий перший вжив звичну родову назву «Даниловичі», прийняту його спадкоємцями та нащадками. За центр шляхетського ключа він обрав село Руда, розташоване недалеко від Жидачева. Ян Фіялек на підставі одного джерела припускав існування ще двох синів Данила Задеревецького, які могли закласти інші шляхетські роди⁴⁷, але для такого твердження він навів недостатньо переконливих аргументів.

Після кількох княжих та королівських надань, а також обмінів і купівлі маєтків, Данило Дажбогович Задеревецький володів близько 20 селами, дворищами, монастирями. Тим самим він став не тільки протопластом нової шляхетської родини Даниловичів, але заклав потужний фундамент для зростання новозаснованого роду в XVI–XVII ст.

⁴³ Михайловський В. Історія одного розмежування біля Крилоса... С. 532–533.

⁴⁴ Там само. – С. 526.

⁴⁵ Пана І. Жидачівське князівство і Гедиміновичі: спірні питання історії // Фортеця. Збірник заповідника «Тустань». Львів, 2012. Кн. 2. С. 178.

⁴⁶ У літературі зустрічається ще одна дата видання цього документа – 1427 р. – на підставі запису з інвентаря Метрики Коронної другої половини XVI ст. (Див.: *Halecki O. Z Jana Zamoyskiego Inwentarza Archiwum Koronnego. Materiały do dziejów Rusi i Litwy w XV wieku.* Kraków, 1917. S. 13 (автор помилково пише про власний заповіт Данила Задеревецького); Михайловський В. Історія одного розмежування біля Крилоса... С. 538). На сьогодні ця копія грамоти з «Тек Нарушевича» доступна онлайн. URL: <http://cyfrowe.mnk.pl/dlibra/publication/3295/edition/3133/content?&ref=desc> (Доступ: 29 червня 2019 р.) (див. додаток № 2).

⁴⁷ *Fijałek J. Tarłowie...* S. 179–181.

Грамота князя Володислава Опольського від 25–31 грудня 1375 р.
(додаток № 1)

ДОДАТКИ

№ 1

25–31 грудня 1375 р., Львів. – Надання князем Володиславом Опольським своєму слугі Данилу Дажбоговичу кількох сіл та монастирів у Жидачівській волості

Во имя штца и сѣа и стго дѣа аминь. Бжъею мѣтью мы князь Володиславъ Опольскоѣ землѣ и Велинѣск[оѣ зе]млѣ¹ и Рускоѣ землѣ гдѣрь и дѣдичь, вѣчнии землямъ тѣмъ самодержецъ [...]ъ велебныи, нашею доброю волею и нашимъ добрымъ оумышлѣнъемъ [...] и вчинили, взозрѣвши на нашего вѣрнаго слугу, на Данила на Балькова² зят[я, як]оже есть намъ послужилъ и служити будетъ вѣрно. А прото про его вѣрную [служб]у дали есмо дѣдицьтво села оу Зудечьвѣскои волости на имя село За[деревецъ] весь и зъ дворишъми на имя село Лисовичи³,

¹ Текст у квадратних дужках втрачено або реконструйовано.

² Бальк (*Balc*) – молдавський господар у 1358 р.

³ Лисовичі – тепер село Стрийського р-ну Львівської обл.

Мушичи⁴, Запереставча⁵, об[аполь рѣ]ки, Сукиля⁶ и с трими монастырьми на имя Семеньковъ⁷, а друг[ии Дирина]⁸, третии Григорьевъ⁹ со всѣмъ объездомъ и со всѣми гран[ицями] к тому Задеревцю¹⁰ и к тѣмъ монарюмъ [sic] и к тѣмъ дворищюмъ [...]тъ издавна, а другое село Рожнѣтово¹¹, а третее село Сяхово¹², а четв[ое Л]яховичи¹³ обаполь рѣки Свѣчи и с монастыремъ, а пятое село Люб[ша¹⁴, шест]ое село Вербиця¹⁵ и с тѣми дворищи на имя Сѣльце¹⁶, татъ вся села ш[то естъ в л]истѣ писана, дали есмъ пану Данилови Дажбоговичю, пана Балк[ова ...]ову зятю. *Шт*дали есмы ему оу вѣки и дѣтемъ его и ближшимъ е[го со в]сѣми объѣзды и со всѣми границями, што извѣка и нынѣка вты[...]п]рисушало и прислушаетъ к тѣмъ дѣдицьствомъ и съ землею, и сѣнож[атьмы] и съ лѣсы, и съ бортьми, и съ гаими, и съ дубровами, и съ рѣками, и съ рѣками, и съ озер[ми, и ста]вы, и съ млины, и с ловищи, и со всѣми вѣжитьки, шѣто суть и што могутъ [быт]и, воленъ продати, воленъ замѣнити, воленъ *шт*дати такъ доброму, яко естъ самъ. А такъ даюмъ [sic] ему, яко и инымъ земляномъ дали есмы привилиѣ, аже и с каждого кметя имѣ имѣеть дати по дву грошю широкою оу годъ, а служити и с того князю копьемъ ѣ-ю [3]¹⁷ стрѣльцовъ. А на то дали есмы листъ нашъ и печать нашу завѣсили есмы. А при томъ были панъ Викторъ староста Галицьский¹⁸, панъ Петръ Брунъ¹⁹, панъ Глѣб Шелвовичъ, панъ Васко Тяптуковичъ²⁰, панъ Григоръ²¹, а писана грамота во Львовѣ по Бжмъ Ржствѣ аѣб лѣт и петого лѣт [1375].

⁴ Не ідентифіковано.

⁵ Не ідентифіковано.

⁶ Річка Сукіль.

⁷ Не ідентифіковано.

⁸ Монастир Дирина – ідентифіковується відповідно до попереднього надання у 1371 р.

⁹ Не ідентифіковано.

¹⁰ Задеревач – тепер село Стрийського р-ну Львівської обл.

¹¹ Рожнятів – тепер селище міського типу, центр Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл.

¹² Тепер село Сихів Стрийського р-ну Львівської обл.

¹³ Ляховичі – тепер село Подорожне Жидачівського р-ну Львівської обл.

¹⁴ Любша – тепер село Жидачівського р-ну Львівської обл.

¹⁵ Вербиця – тепер село Жидачівського р-ну Львівської обл.

¹⁶ Не ідентифіковано.

¹⁷ У публікації Виростека (*Wyrostek L. Ród Dragów-Sasów... S. 378*) помилково – п'ять.

¹⁸ Віктор – руський староста у 1374–1375 рр. (*Юсяк П. Оточення князя Владислава Опольчика в період його правління на Русі (1372–1379) // Вісник Львівського університету. Серія історична. Львів, 1999. Вип. 34. С. 86*).

¹⁹ Петро Брун – генеральний суддя Русі (*judex generalis Russiae*) в часах панування Володслава Опольського, власник ключа з більше десяти маєтків в Львівській землі (*Szyska J. Formowanie i organizacja dóbr monarszych w ziemi lwowskiej... S. 99–100, 338–339*).

²⁰ Васко Тяптукович (Тептукович) – шляхтич герба Корчак, відомий в актах з 1368 р., свідок при підписанні багатьох документів останньої третини XIV – початку XV ст. (*Sperka J. Otoczenie Władysława Opolczyka... S. 340–342*).

²¹ Інші свідки не ідентифіковані.

Ориг.: Archiwum Narodowe w Krakowie. – Zbiór dokumentów pergaminowych, sygn. 861. Пергамент, розмір 32 x 22,5 + 4,6 см. На закладці напис: V[isum] per Albertum de Zichlin r[egni] P[olonie] vicesancelarius (XVI). Вицвілий напис *in dorso* не читається.

Печатка: Маєстатична двостороння печатка князя Володислава Опольського, див.: *Piekosiński F. Pieczęcie polskie wieków średnich. Przy współudziale Edmunda Diehla. Kraków, 1899. Cz. 1: Doba Piastowska. S. 160–261 (№ 500).*

Регест: Katalog Archiwum aktów dawnych miasta Krakowa. I: Dyplomy pergaminowe / Wyd. K. Kaczmarczyk. Kraków, 1907. № 861.

Опубл.: *Wyrostek L. Ród Dragów-Sasów na Węgrzech i Rusi Halickiej. Kraków, 1932. S. 378* (транслітерація латинкою).

№ 2

22 квітня, 1424 р., село Голинь. – Данило Задеревецький засвідчує заповіт власника села Голинь Лева Голинецького, зроблений ним на користь його жінки Катерини та інших родичів

Daniel capitaneus Zudaczoviensis recognoscit testamentum consorti.

A se ia pan Daniło Zaderewecski starosta Zudeczeweski stwiedzziu to sim swoim listom, każdemu dobromu komu budie seho listu potrzebno; iże prosił nas Lew Hołynecski¹ do swoieho domu do Hołynia², ja ieśm pryjechał do nieho y z tymi ziemlany, czto u tot czas pry nas byli, y prywiełsia piered nas y swoieju żenoiu y z Katerynoju swoim zdrowym żywotom uczynił oto swoich przyatelj radoiu y s prywoleniem, y dał swoiey żenie Katierynie \bar{k} [20] kop hotowych hroszy, a na jeje bratij na Dawydie Zwarczeweskom³ \bar{z} [3] kop, a na Drahomire Wołodimirewskom⁴ \bar{z} [3] kopy. W oczy przykazał im, aby iej dali tyż [sic]⁵ kop, a Wołynie chodiece [sic]⁶ dał za \bar{z} [7] kop, toju odprawił y dał jey piered nami y ieszcze rozemysliwsia y podielił jey dom na poły y z swoim siestryniecem y z Matwiejem, dał ie y w swerepicy⁷, \bar{n} [30] skota, \bar{n} [30] swini, \bar{n} [50] wieczek⁸, odienije wsie wpierot jey dał y odprawił za swojeho zdorowoho żywota, czto by nie kłopotala po moim żywocie o mojeho siestrenieca

¹ Лев Голинецький (дяк Ленъ) – відомий з 1391 р., коли отримав надання на с. Голинь (*Wyrostek L. Ród Dragów-Sasów... S. 89–90*).

² Голинь – тепер село Калуського р-ну Івано-Франківської обл.

³ Давид Зваричевський – очевидно, родич Івана та Бочка Волохів, що отримали надання на село Зваричів у 1387 р. (*Wyrostek L. Ród Dragów-Sasów... S. 88*).

⁴ Засновник роду Драгомирецьких герба Сас, відомий з 1378 р. (*Wyrostek L. Ród Dragów-Sasów... S. 93–94*).

⁵ Зіпсоване місце.

⁶ Зіпсоване місце.

⁷ Свєрепиця (пол. *świerpica*) – кобила. В оригіналі, очевидно було « \bar{v} [2] свєрепицы», тобто кобили.

⁸ Йдеться про овець. Л. Виростек хибно пише про 50 бджолиних пнів (*Wyrostek L. Ród Dragów-Sasów... S. 90*).

Matwieja. A tomu swiedcy pan Wołoczeko [sic] Pieresłużycz⁹, Łukaczest Oianowicz, Drahomir Wołodimireski¹⁰, Dawid Skaryczeweski [sic]¹¹, Andrey Kotiałycz, Staniesoczeski, Kołuszewski¹². A ja pan Daniło starosta Zudeczeweski daju sey swoy list żenie y sies-trenecu [sic] Matwiejowi na swiedecstwo podoswojeju pieczatieju. Pisan list u Hołyni u dzień swiatoho Juria czysło leta Rozestwa Chrystowa tysiacz let czetyrysta let dwadcat czetyry let.

Допис переписувача: Та копія wypisa ієст з ориґналу пargаминowego року 1785 Mai 19 dnia, u ktorego ориґналу pieczęć na zawiasce pargаминowej była zawieszona, lecz iuż ієст urwana.

Ориґ.: невідомий.

Копія: Biblioteka Książat Czartoryskich. Muzeum Narodowe w Krakowie. Teki Naruszewicza. T. 14. № 42. S. 1–2. URL:

<http://cyfrowe.mnk.pl/dlibra/publication/3295/edition/3133/content?&ref=desc>:
(Доступ: 29 червня 2019 р.).

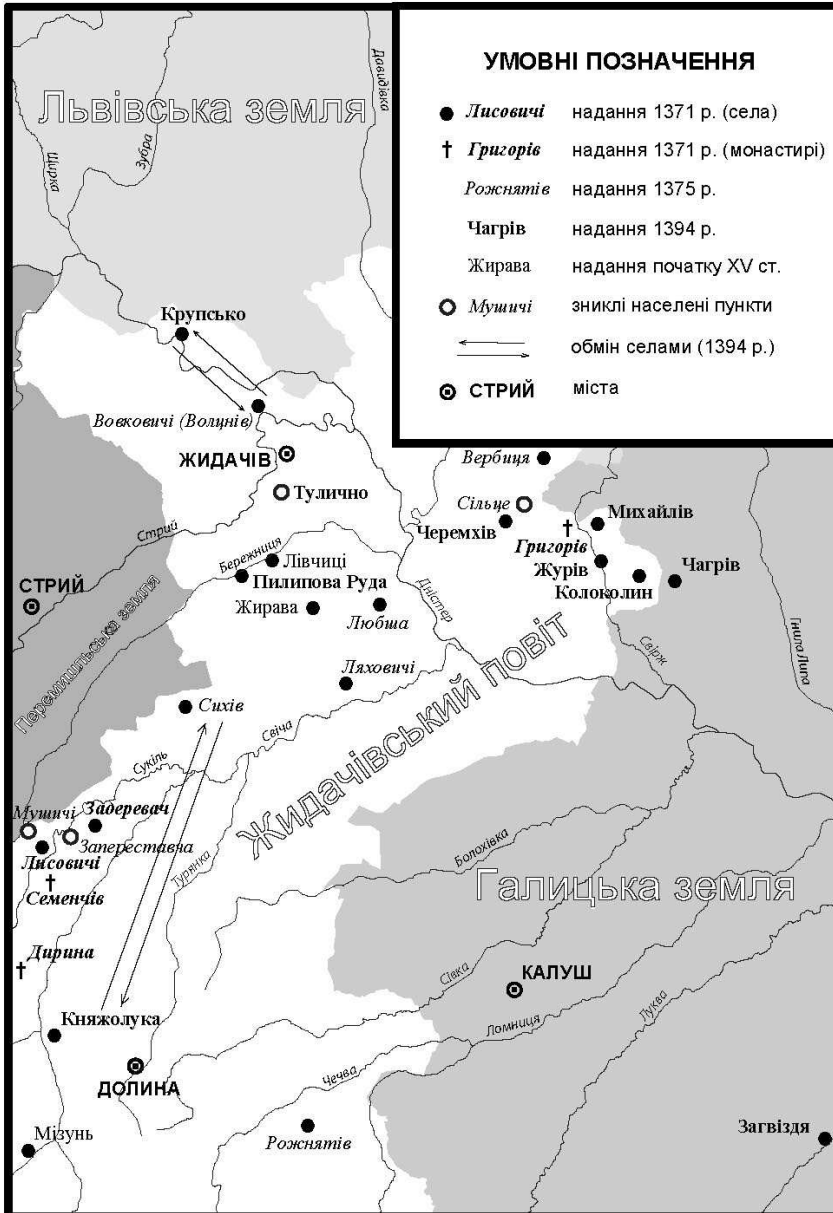
⁹ Волчко Прєслужич Рогатинський – галицький староста у 1411 р. (Urządnicy województwa ruskiego XIV–XVIII wieku (ziemie halicka, lwowska, przemyska, sanocka). Spisy / Oprac. K. Przyboś. Wrocław, etc, 1987. S. 66), у 1415 р. надав привілей на маґдебурзьке право місту Рогатину (*Царьова Н.* Привілеї Волчка Прєслужича на надання маґдебурзького права новозаснованому місту Рогатину // Рогатинська земля: історія та сучасність. Матеріали першої наукової конференції. Рогатин 24–25 березня 1995 р. Львів; Рогатин, 1995. С. 91–99).

¹⁰ Засновник роду Драгомирецьких герба Сас, відомий з 1378 р. (*Wyrostek L.* Ród Dragów-Sasów... S. 93–94).

¹¹ Давид Зваричевський – очевидно, родич Івана та Бочка Волохів, що отримали надання на село Зваричів у 1387 р. (*Wyrostek L.* Ród Dragów-Sasów... S. 88).

¹² Інші свідки не ідентифіковані.

Земельні надання Данила Дажбоговича Задеревецького (остання третина XIV – початок XV ст.)

TABULA GRATULATORIA

Володимир Александрович, Інститут українознавства ім. Івана Крип'якевича
Національної академії наук України (Львів), lvivabc@yahoo.com

Наталія Білоус, Інститут історії України Національної академії наук України
(Київ), bilousnat@ukr.net

Андрій Бульвінський, Державна установа «Інститут всевітньої історії Національної академії наук України» (Київ), konotop2@gmail.com

Дмитро Ващук, Інститут історії України Національної академії наук України
(Київ), dvashchuk@ukr.net

Ярослава Верменич, Інститут історії України Національної академії наук України
(Київ), verrosla@gmail.com

Владислав Верстюк, Інститут історії України Національної академії наук України
(Київ), vverst@ukr.net

Степан Віднянський, Інститут історії України Національної академії наук України
(Київ), stepanvid@ukr.net

Анджей Гіль, Люблінський католицький університет Івана Павла II (Люблін,
Республіка Польща), andrzej.gil@iesw.lublin.pl

Віктор Горобець, Інститут історії України Національної академії наук України
(Київ), victor_gor@ukr.net

Андрій Гурбик, Інститут історії України Національної академії наук України
(Київ), agurbyk@gmail.com

Олександр Гуржій, Інститут історії України Національної академії наук України
(Київ), ukraine.middle.ages@gmail.com

Олександр Донік, Інститут історії України Національної академії наук України
(Київ), donnik@ukr.net

Леонід Зашкільняк, Львівський національний університет імені Івана Франка
(Львів), leoza10@gmail.com

Мирон Капраль, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського Національної академії наук України (Львів), m.kapral@yahoo.com

Сергій Кокін, Інститут історії України Національної академії наук України
(Київ), kokinet@ukr.net

Сергій Копилов, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (Кам'янець-Подільський), post@kpn.u.edu.ua

Андрій Кудряченко, Державна установа «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» (Київ), kudani@ukr.net

Олександр Лисенко, Інститут історії України Національної академії наук України (Київ), Ukr2ww@ukr.net

Петро Лисенко, Інститут історії Національної академії наук Білорусі (Мінськ, Республіка Білорусь), frystorm@gmail.com

Микола Литвин, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича Національної академії наук України (Львів), inukr@inst-ukr.lviv.ua

Генрік Літвін, Варшавський університет (Варшава, Республіка Польща), henryk.litwin@msz.gov.pl

Андрій Мартинов, Інститут історії України Національної академії наук України (Київ), martynov.andriy15@gmail.com

Олександр Моця, Інститут археології Національної академії наук України (Київ), Motsia@nas.gov.ua

Олександр Одрін, Інститут історії України Національної академії наук України (Київ), olodrin@ukr.net

Іван Патриляк, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Київ), i_patrilyak@ukr.net

Олександр Реєнт, Інститут історії України Національної академії наук України (Київ), Reent.O.P@nas.gov.ua

Олександр Рубльов, Інститут історії України Національної академії наук України (Київ), rublow@ukr.net

Юрій Савчук, Інститут історії України Національної академії наук України (Київ), yuriisavchuk@yahoo.com

Петро Сас, Інститут історії України Національної академії наук України (Київ), petro.m.sas@gmail.com

Олексій Сокирко, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Київ), sag@univ.kiev.ua

Вікторія Солошенко, Державна установа «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» (Київ), witotschka@ukr.net

Ігор Соляр, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича Національної академії наук України (Львів), isoliar@ukr.net

Ігор Старенький, Кам'янець-Подільський державний історичний музей-заповідник (Кам'янець-Подільський), starenkiy_igor@ukr.net

Наталія Старченко, Інститут історії України Національної академії наук України (Київ), interregnum@ukr.net

Олена Стяжкіна, Інститут історії України Національної академії наук України (Київ), fotodonetsk@ukr.net

Василь Ткаченко, Державна установа «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» (Київ), office.ivinanu@nas.gov.ua

Валерій Томазов, Інститут історії України Національної академії наук України (Київ), tomazov.valery@gmail.com

Олександр Удод, Інститут історії України Національної академії наук України (Київ), oudod@ukr.net

Тарас Чухліб, Інститут історії України Національної академії наук України (Київ), taras_chuhlib@ukr.net

Валентина Шандра, Інститут історії України Національної академії наук України (Київ), VaLShandra@gmail.com

Віталій Щербак, Київський університет імені Бориса Грінченка (Київ), v.shcherbak@ukr.net

ЗМІСТ

Поєднуючи академізм з новаторством: історіографічний портрет вченого (Олександр УДОД)	5
--	---

ЦИВІЛІЗАЦІЯ. ІДЕНТИЧНІСТЬ. РЕГІОНАЛІСТИКА

<i>Василь ТКАЧЕНКО</i> Цивілізаційна ідентичність України: виклик часу	21
<i>Ярослава ВЕРМЕНИЧ</i> Україна як ареал порубіжжя: глобальні, регіональні та локальні рівні національного наративу	39
<i>Степан ВІДНЯНСЬКИЙ, Андрій МАРТИНОВ</i> Україна в європейському просторі: суспільні уявлення, ідеї, реалії	63
<i>Андрій БУЛЬВІНСЬКИЙ</i> Україна у війнах на цивілізаційному кордоні Європи в XVI–XVII ст.	83
<i>Тарас ЧУХЛІБ</i> Шведська корона на захисті української бурави: відносини між Чигирином і Стокгольмом у середині XVII ст.	107
<i>Олександр ДОНІК</i> Між потугою імперії Романових і змаганнями навколо нової Речі Посполитої: українські контексти польського повстання 1863 р.	125
<i>Андрій КУДРЯЧЕНКО</i> Брестський мир України 1918 р.: геополітичні імперативи та міжнародне значення	135
<i>Микола ЛИТВИН</i> Українсько-польські відносини новітньої доби: дискусійні проблеми, історична термінологія і топоніміка	151

СВІТ СОЦІАЛЬНОГО: СТРУКТУРИ, ІЄРАРХІЇ, СПІЛЬНОТИ

<i>Олександр ОДРІН</i> Соціальна та аграрна структура давньогрецького суспільства: використання етноархеологічних даних в історичних реконструкціях	165
<i>Олександр МОЦЯ</i> Місто, замок, село в Київській Русі: особливості функціонування поселенських структур	173

<i>Петр ЛЫСЕНКО</i> Туровское княжество во время великого князя киевского Владимира Мономаха	185
<i>Дмитро ВАЩУК, Ігор СТАРЕНЬКИЙ</i> До історії повсякдення міщан Кам'янця-Подільського другої половини XIII – початку XV ст. (за матеріалами археологічних знахідок по вул. Татарській 17/1)	199
<i>Петро САС</i> З історії протидії епідемії чуми на Волині у середині 1620-х років: втеча за межі поселення	211
<i>Наталія БІЛОУС</i> Бояри-шляхта Заушшя на службі Речі Посполитої (XVI – середина XVII ст.)	221
<i>Наталія СТАРЧЕНКО</i> Кілька зауваг про функціонування патронально-клієнтарної системи (ранньомодерна Волинь зламу XVI–XVII ст.)	237
<i>Віталій ЩЕРБАК</i> Православна риторика боротьби за козацьку автономію у складі Речі Посполитої	267
<i>Віктор ГОРОБЕЦЬ</i> Вибори сотника Війська Запорозького: правові норми, традиції та тенденції їхньої ерозії	277
<i>Олексій СОКИРКО</i> Наймане військо гетьмана Петра Дорошенка	301
<i>Юрій САВЧУК</i> Живописці, малярі та іконописці XVII–XVIII ст. – автори козацьких прапорів	321
<i>Володимир АЛЕКСАНДРОВИЧ</i> Середовище львівських скульпторів: європейські родоводи першої третини XVIII ст. в новому освітленні	341
<i>Andrzej GIL</i> Cerkiew unicka w województwie inflanckim w drugiej połowie XVIII wieku. Przyczynek do dziejów zadźwińskiej części metropolii kijowskiej	351
<i>Валентина ШАНДРА</i> Дворянське зібрання Подільської губернії (1860-ті роки XIX – початок XX ст.): метаморфози та їх наслідки	361
<i>Олександр РЕЄНТ</i> Православна церква в Українській революції 1917–1921 рр.	379

PERSONALIA

<i>Мирон КАПРАЛЬ</i> Данило Дажбогович Задеревецький – засновник роду Даниловичів	403
<i>Henryk LITWIN</i> Hawryło Bokiej – lider wołyńskiej szlachty z czasów sejmu unijnego w Lublinie 1569 r.	417
<i>Андрій ГУРБИК</i> Становлення та військово-політична діяльність генеральної старшини Українського Гетьманату: просопографічний портрет Антона Ждановича	427
<i>Олександр ГУРЖИЙ</i> Російські імператриці XVIII ст.: особистісний фактор в політиці щодо України	451
<i>Валерій ТОМАЗОВ</i> Київський міський голова Іван Толлі та його родина: від міщан до дворян	471
<i>Ігор СОЛЯР</i> Дмитро Левицький – дипломат, політик, громадський діяч	483
<i>Сергій КОПИЛОВ</i> Співпраця Івана Огієнка та Кирила Студинського в міжвоєнний період	499
<i>Олександр РУБЛЬОВ</i> Особистий секретар двох академіків – Федір Савченко (1892–1938): гулагівський епілог біографії ученого	513

ЕКСТРЕМАЛЬНИЙ ХРОНОТОП ХХ СТОЛІТТЯ

<i>Владислав ВЕРСТЮК</i> Наростання соціального насилля і криза революційної влади в другій половині 1917 р.	535
<i>Сергій КОКІН</i> Національні операції НКВС 1937–1938 рр.: причини і наслідки	559
<i>Олександр ЛИСЕНКО</i> Соціальна історія війни: деякі теоретичні аспекти і перспективи досліджень	577
<i>Олена СТЯЖКІНА</i> Друга світова війна в житті та смерті українців: спроба налаштування методологічної оптики	587

Вікторія СОЛОШЕНКО

Торгівля творами мистецтва у часи Третього райху
та сучасні проблеми переміщених культурних цінностей 609

Леонід ЗАШКІЛЬНЯК

Суспільно-політичні наслідки депортацій українців і поляків
у 1944-1946 рр. 623

Іван ПАТРИЛЯК

До вивчення методики боротьби радянських спецслужб з українським
визвольним рухом: агентурна справа «Провалля» («Пропасть») 633

SUMMARY 660

TABULA GRATULATORIA 661

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ACADEMIA. TERRA HISTORIAE

Студії на пошану Валерія Смолія: У 2-х кн.

Кн. 1: Простори історії

Редактор *Валентина Матях*

Макет та комп'ютерна верстка *Світлана Блащук*

A38 **Academia. Terra Historiae.** Студії на пошану Валерія Смолія : У 2-х кн. / відпов. ред. Боряк Геннадій ; упоряд. Блащук Світлана, Боряк Геннадій, Горобець Віктор, Кудряченко Андрій, Матях Валентина, Ткаченко Василь, Солошенко Вікторія, Ясь Олексій. Київ : Ін-т історії України Національної академії наук України, ДУ «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України», 2020.

ISBN 978-966-136-707-3

Кн. 1 : Простори історії. 672 с.

ISBN 978-966-136-708-0

У першій книзі ювілейного видання публікуються статті, присвячені розмаїтим фаховим проблемам, сферам і площинам студювання історії України. Статті згруповано за проблемно-тематичними рубриками – «Цивілізація. Ідентичність. Регіоналістика», «Світ соціального: структури, ієрархії, спільноти», «Personalia», «Екстремальний хронотоп ХХ століття».

Для науковців, викладачів, студентів, усіх, хто вивчає історію України.

УДК 94(477)(082)